

Αρχείο
Δημοκρατία π. α. α.
Δεν υπάρχει α. α. α.
του βιβλίου μου

1.- Ένα βήμα προς μια συμμετοχική δημοκρατία

«Αν θέλουμε μια ένδειξη της δημοκρατίας αυτή δεν μπορεί να είναι ο αριθμός των ατόμων που έχουν δικαίωμα ψήφου, αλλά ο αριθμός των εκτός της πολιτικής χώρων στους οποίους ασκείται το δικαίωμα ψήφου»

N. Μπόμπιο

«πλείον ἢ ἥμισυ τοῦ παντός εἶναι ἡ ἀρχή, καὶ πολλὰ συμφανῇ γίνεσθαι δι' αὐτῆς τῶν ζητουμένων».

Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια 1098 b

A.- Η δημοκρατία σε αδιέξοδο;

1.- Σήμερα η δημοκρατία, στον δυτικό κυρίως κόσμο, είναι αντιπροσωπευτική. Οι πολίτες καλούνται ανά 4/ετία συνήθως να επικυρώσουν ή να τιμωρήσουν μια προηγούμενη επιλογή τους, προκειμένου στη συνέχεια να αναθέσουν σε αντιπροσώπους τη διαχείριση των κοινών. Στο ενδιάμεσο των εκλογών οι μεμονωμένες ή και οι συλλογικότερες απόψεις των πολιτών δύσκολα αναζητούνται και πολύ δυσκολότερα συνυπολογίζονται. Η ψηφοκεντρική αυτή προσέγγιση οδηγεί σε μονοκεντρικές εξουσίες και έχει ως συνέπεια τη δημιουργία των νικητών (εκείνων που επέτυχαν τη σχετική συνήθως πλειοψηφία) και των ηττημένων από την άλλη πλευρά, έστω και αν αθροιστικά είναι οι περισσότεροι. Ωστόσο, μετά τις εκλογές, η διαχείριση της εξουσίας περνά στα χέρια του αρχηγού του κόμματος που κέρδισε τις εκλογές, ενώ οι πολίτες, τόσο οι «νικητές», όσο και οι «ηττημένοι», αν και, σε μια δημοκρατία, αποτελούν την πηγή κάθε εξουσίας, παραμένουν για όλη τη διάρκεια της 4/ετίας, απλοί θεατές. Το κέντρο των αποφάσεων μετατίθεται από τη βάση που διαμορφώνουν οι πολλοί, στην κορυφή που βρίσκονται οι λίγοι. Και σ' αυτή τη μετατόπιση η δημοκρατία αρχίζει να ατροφεί και να διολισθαίνει σε ένα σύστημα αφανούς ολιγαρχίας.

2.- Τα αίτια της αρνητικής για τη δημοκρατία μετατόπισης του κέντρου των αποφάσεων είναι πολλά: Θα περιοριστώ όμως εδώ σε ένα, που ίσως είναι και το σημαντικότερο, και εννοώ τη δομή και λειτουργία των κομμάτων, τα οποία κατά τεκμήριο, αποτελούν τους διαμεσολαβητές διαμέσου των οποίων η δημόσια θέληση «μεταφέρεται» στους αντιπροσώπους. Αλλά, για να λειτουργήσουν τα κόμματα ως αξιόπιστοι δίαυλοι μεταφοράς των τάσεων από **κάτω** προς τα **επάνω**, θα πρέπει τα ίδια να λειτουργούν σε καθεστώς εσωκομματικής δημοκρατίας, ώστε να μπορούν να διασφαλίζουν, ως κάποιο βαθμό, τις βασικές αρχές της δημοκρατίας, όπως είναι η **ισηγορία**, η **ισονομία** και η **ισοπολιτεία**. Και βέβαια τη

συμμετοχικότητα, αλλά και τη **συνευθύνη**. Όταν όμως τα ίδια τα κόμματα διαστρωματώνουν τους πολίτες σε **στελέχη – παράγοντες, μέλη, φίλους και ψηφοφόρους**, δεδομένους ή και εν δυνάμει, και εκχωρούν τη διαχείριση της εξουσίας στον αρχηγό και στους περί αυτόν, καθιερώνουν **προνόμια** και άρα εξ αυτού του λόγου και μόνον πλήττουν την έννοια της ισοπολιτείας. Δεν είναι όμως μόνον αυτό : Οι κλειστές πλέον ομάδες των υψηλόβαθμων κομματικών στελεχών αποκτούν για μια 4/ετία τον σχεδόν πλήρη έλεγχο των επιλογών, ενώ ταυτόχρονα καθιερώνουν και μονοδρομούν τη ροή της επιρροής από **πάνω** προς τα **κάτω**. Με αρνητικό για τη δημοκρατία αποτέλεσμα, οι ίδιες ομάδες, στην ουσία να **ιδιωτικοποιούν** μια **δημόσια διαδικασία**, όπως είναι η διαμόρφωση της πολιτικής και ταυτόχρονα να μετατρέπουν τα προνόμια της κατοχής του κέντρου των αποφάσεων σε **ανταλλάξιμα** αγαθά. Τα οποία στη συνέχεια τα διαπραγματεύονται σε καθεστώς ανοίκειας **συναλλαγής** με επιλεγμένα μέλη του σώματος των πολιτών, πλήττοντας ταυτόχρονα βάναισα και τη δημοκρατία.

3.- Το δημόσιο αγαθό όμως, όπως είναι η διαχείριση της πολιτικής εξουσίας, καθώς ιδιωτικοποιείται από τους λίγους μεταλλάσσει συνολικά τους ρόλους και τις συνειδήσεις όλων: και των πολιτικών και των πολιτών. Γιατί στην ουσία οι μεν πολιτικοί μεταβάλλονται σε «δότες» και το προφανέστερο σε εξαγοραστές συνειδήσεων, οι δε πολίτες σε ελπίζοντες «πελάτες» ή διαμαρτυρόμενους, και τέλος, η ψήφος σε μέσο συναλλαγής. Από την ανορθόδοξη αυτή σχέση αναδύεται και εκτρέφεται, καιρούς και καιρούς, το πολυπλόκαμο και καταστροφικό χταπόδι των **πελατειακών σχέσεων**, στους θανατηφόρους πλοκάμους του οποίου περισφίγγονται ασφυκτικά έως θανάσιμα και οι αξίες όπως η **αξιοκρατία**, η **δικαιοσύνη** η **αξιοπρέπεια**, και εν τέλει η **πρόοδος** και η ίδια η **ανάπτυξη** της χώρας. Και βέβαια, καθώς η εξουσία δεν προέρχεται πλέον «*από το λαό με το λαό και για το λαό*», με φορά, δηλαδή, από **κάτω** προς τα **επάνω**, στους πλοκάμους αυτού του θανατηφόρου χταποδιού περισφίγγεται θανάσιμα και η δημοκρατία.

4.-Στη συνέχεια όμως το σχεδόν αυτόνομο πλέον πολιτικό «διευθυντήριο», είτε πρόκειται για **αρχηγικό** κόμμα ή κόμμα **παραγόντων**, προκειμένου να διατηρεί τη φορά της μονόδρομης επιρροής, αλλά και να ελέγχει, αν μη και να χειραγωγεί το πολιτικό υποκείμενο, καταφεύγει σε μεθόδους παραπολιτικές και πάντως αντιδημοκρατικές, όπως : Αναγορεύει τον επικοινωνιακό λόγο ως ύψιστη αξία. Τον οποίον μάλιστα στη συνέχεια φροντίζει και τον προσαρμόζει συνήθως στα πρότυπα της διαφήμισης. Ήτοι, τον

διαμορφώνει με λέξεις εικονοποιίας που εντυπωσιάζουν, με γενικολογίες που δεν δεσμεύουν. Με επαναλαμβανόμενα μοτίβα που δεν απαιτούν προσοχή για την κατανόησή τους και γενικά με συνθήματα στη θέση των επιχειρημάτων, ώστε εν τέλει να μη δεσμεύεται κανείς για πολλά ή και για τίποτα. Και για τον ίδιο λόγο καταφεύγει και χρησιμοποιεί και τα **ΜΜΕ**, το **πολιτικό χρήμα**, τους ισχυρούς **οικονομικούς παράγοντες**, τις **συνδικαλιστικές ολιγαρχίες** και γενικά όλους τους **«κομμωτές της κοινής γνώμης»**. Έτσι η πολιτική αναμέτρηση από σύγκρουση – και σύνθεση – ιδεών γίνεται επικοινωνιακή τεχνική και σύγκρουση τεχνικών και μηχανισμών, και μάλιστα τεχνικών και μηχανισμών χειραγώγησης. Οι ιδέες υποχωρούν και η αναμέτρηση περνάει πλέον στα πρόσωπα.

B.- Ένα βήμα προς τη διέξοδο

1.- Η απάντηση για το τι πρέπει να γίνει έρχεται από τα παραπάνω : Να δρομολογηθεί, έστω το **πρώτο βήμα**, προς την κατεύθυνση της καθιέρωσης στο εσωτερικό των κομμάτων ενός καθεστώτος – απόπειρας έστω - ειλικρινούς αλληλοδιάδρασης μεταξύ βάσης και κορυφής, ώστε η φορά της **πληροφόρησης της ευθύνης**, αλλά και της **διαχείρισης** να είναι και από **κάτω** προς τα **πάνω**, και σε όλη τη διάρκεια της 4/ετίας, τουλάχιστον για τα σημαντικά προβλήματα. Με άλλα λόγια, να αποκτήσουν τα κόμματα μια ουσιαστική **εσωκομματική δημοκρατία**, ώστε τόσο η παραγωγή πολιτικής, όσο και η διαχείρισή της, να είναι πράγματι προϊόντα δημόσιας ευθύνης και όχι προνόμια κάποιων προσώπων.

2.- Η αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία ασφαλώς δεν προσφέρεται για πρότυπο προς μίμηση. Πολλές όμως από τις αρχές στις οποίες στηρίχτηκε παραμένουν ακλόνητες. Σήμερα ο περισσότερος λιβανωτός ή η κριτική στρέφεται σχεδόν μονοπωλιακά κατά προσώπων. Και τότε θεωρούσαν ευτύχημα να κυβερνούν οι άριστοι: « ἐστὶν ὠφελιμώτατον ἐν ταῖς πολιτείαις, ἄρχειν τοὺς ἐπιεικεῖς ἀναμαρτήτους ὄντας». Αλλά με την अपαραβίαστη δέσμευση ότι, ακόμη και σ αυτή την εξαιρετική περίπτωση: «μηδὲν ἐλαττουμένου τοῦ πλήθους». ¹ Και τούτο όχι μόνον γιατί «...εὐδιαφθορώτεροι γὰρ (οἱ) ὀλίγοι τῶν πολλῶν εἰσιν καὶ κέρδει καὶ χάρισιν», ² αλλά κυρίως γιατί « ὁ, τι ἂν δόξη τοῖς πλείοσι, ...τοῦτ' εἶναι (καὶ) τὸ δίκαιον...». ³ (Η υπογράμμιση δική μας). Αντίθετα, υποστήριζαν, στην περίπτωση που η διαχείριση της εξουσίας περνάει ανεξέλεγκτα στον έναν ή στους ολίγους, τότε «...μέγας οὖν ὁ κίνδυνος

¹ - Αριστοτέλης : Πολιτικά 1318, β 35: Είναι μέγιστο πλεονέκτημα τις πολιτείες να κυβερνούν οι σπουδαίοι πολίτες που δεν υποπίπτουν σε σοβαρά λάθη, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι θα μειώνεται η δύναμη του πλήθους.

² - Αριστοτέλης : Αθηναίων πολιτεία 41, 2

³ - Αριστοτέλης πολιτικά : 1317 b 7, Κυρίαρχη δύναμη στη δημοκρατία είναι η πλειοψηφία, και απόλυτα δίκαιο είναι ό,τι αποφασίζουν οι περισσότεροι.

βούλεσθαι ἂ μὴ δει τον ἂ βούλεται ποιεῖν δυνάμενον».⁴ Και τούτο το ἔβλεπαν αναπόφευκτο εξαιτίας της ἴδιας της φύσης του ἀνθρώπου, στον οποίο αν δοθεῖ ἡ δυνατότητα «τοῦ πράττειν ὅ τι ἂν ἐθέλῃ τις», τότε εἶναι δύσκολο για τον εξουσιάζοντα να δαμάσει το «φαῦλον», που ὅλοι φέρουμε μέσα μας : «οὐ δύναται φυλάττειν τὸ ἐν ἐκάστω τῶν ἀνθρώπων φαῦλον».⁵ Προκειμένου, λοιπόν, να αποτρέπουν εκφυλιστικά για τη δημοκρατία φαινόμενα, ἀκόμη και σε αὐτή την ευτυχῆ συγκυρία της παρουσίας ἐνάρετων στην εξουσία, ἀκόμη και τότε ἔθεταν δικλείδες ασφαλείας προκειμένου να αποκλείσουν τὴν επαγγελματικοποίηση τῆς πολιτικῆς και προέβλεπαν ὅπως : “ τὸ μὴ δις τὸν αὐτὸν ἄρχειν μηδεμίαν ἢ ὀλιγάκις ἢ ὀλίγας ἔξω τῶν κατὰ πόλεμον⁶,” Σε κάθε δε περίπτωση ἰσχυε “τὸ ὀλιγοχρονίους εἶναι τὰς ἀρχὰς ἢ πάσας ἢ ὅσας ἐνδέχεται »⁷. Και σε κάθε περίπτωση ὡς στόχο ἔθεταν τὴν ἰσόρροπη σχέση μεταξύ του ἀτόμου και τῆς κοινότητος : «δεῖ δὲ τῶν κοινῶν κοινὴν ποιεῖσθαι καὶ τὴν ἄσκησιν. ἅμα δὲ οὐδὲ χρὴ νομίζειν αὐτὸν αὐτοῦ τινα εἶναι τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ πάντας τῆς πόλεως, μῦλλον γὰρ ἕκαστος τῆς πόλεως· ἢ δ' ἐπιμέλεια πέφυκεν ἐκάστου μορίου βλέπειν πρὸς τὴν τοῦ ὅλου ἐπιμέλειαν». ⁸ Το ἀδιαμφισβήτητο συμπέρασμα των παραπάνω εἶναι τὸ ἐξῆς : «**ὅσοι ἄνθρωποι ὑπόκεινται σε μιὰ εξουσία ἔχουν δικαίωμα να συμμετέχουν στον καθορισμό τῆς**»⁹

3.- Ἡ συμμετοχὴ ὁμως των πολιτῶν, στα κρίσιμα ἔστω θέματα που τους αφοροῦν, προϋποθέτει και προαπαιτεῖ καλὰ **πληροφορημένους** πολίτες. Σήμερα, στις δημοκρατίες δυτικού τύπου, ἔχει κατακτηθεῖ τὸ δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης ἐκφράσεως. Κανείς, πολίτες, πολιτικοί, ΜΜΕ κ.λπ. δεν ἐλέγχεται για τὴν ἐκφράση τῆς γνώμης τους. Ὁ ἐλέγχος ὁμως ἀσκεῖται. Και, προκειμένου κυρίως για τους πολίτες, πηγὴ κάθε εξουσίας, ἔχει μεταφερθεῖ ἐκεῖ που **διαμορφώνεται** ἡ γνώμη τους. Εκεί ἐλέγχεται, καθοδηγεῖται και ἐν τέλει ετεροκαθορίζεται. Και εἶναι ἐκεῖ που διαμορφώνεται ἡ λεγόμενη **δημοκρατία τῆς γνώμης**. Συνεπῶς ἓνα ἐπόμενο βῆμα, μετὰ τὴ θεσμικὴ κατοχύρωση τῆς ἐσωκομματικῆς δημοκρατίας, εἶναι ἡ καθιέρωση θεσμῶν, τεχνικῶν και μεθόδων, που θα προστατεύουν τὴ διαμόρφωση τῆς γνώμης του πολίτη, ἀπὸ τὴ

⁴.- Πλούταρχος : Ὅποιος ἔχει τὴ δυνατότητα να κάνει ὅ,τι θέλει, ὁ μέγιστος κίνδυνος εἶναι να κάνει αὐτὰ που δεν πρέπει.

⁵.- Ἀριστοτέλης : Πολιτικά 1318, b 35 Το να ἐλέγχεται κάποιος ἀπὸ κάποιον ἄλλο και να μὴ ἔχει τὴ δυνατότητα να κάνει ὅ,τι του ἀρέσει, εἶναι ὠφέλιμο, γιατί ἡ ἀπόλυτη ἐξουσία, το να κάνει δηλαδὴ κανεὶς ὅ, τι του ἀρέσει, δεν ἔχει τὴ δυνατότητα να συγκρατεῖ το κακὸ που κλείνει μέσα του κάθε ἄνθρωπος.

⁶.- Ἀριστοτέλης : Πολιτικά 1317, β 25 Ἀπαγορεύεται ἡ ἀπονομή του ἰδίου ἀξιώματος δυο φορές ἢ ἀπονέμονται λίγα μόνο και λίγες φορές, με ἐξαίρεση τα στρατιωτικά.

⁷.- Ἀριστοτέλης : Πολιτικά 1317, β 25 Ἡ διάρκεια κάθε ἀξιώματος διαρκεῖ λίγο κι αὐτὸ ἰσχύει για ὅλα ἢ για ὅσο το δυνατόν περισσότερα ἀξιώματα.

⁸.- Ἀριστοτέλης : Πολιτικά 1337 α 31, Ἡ διαχείριση των κοινῶν πρέπει να γίνεται ἀπὸ ὅλους. Παράλληλα ὁμως οἱ πολίτες δεν πρέπει να θεωροῦν ὅτι ἀνήκουν μόνο στον εαυτὸ τους, ἀλλὰ ὅτι ἀνήκουν ὅλοι και σὴν πόλη.

⁹.- Kymlicka W. «Ἡ πολιτικὴ φιλοσοφία τῆς ἐποχῆς μας» (μτφρ. Γ. Μολυβὰς) Ἀθήνα 2005, ἐκδ.

Πόλις σ. 78

μονομερή, ή ατελή πληροφόρηση και θα τον θέτουν μπροστά στο πλήθος των πιθανών εκδοχών κάθε προβλήματος, ώστε ανεπηρέαστος να επιλέγει. Η αρχή αυτή οφείλει να προηγείται κάθε συμμετοχής του πολίτη.

4.- Στη συνέχεια τα κόμματα οφείλουν να προχωρήσουν τη δημοκρατία και στο ζήτημα της αντιπροσώπευσης. Είναι ασφαλώς δημοκρατικό το να θέτεις στη διάθεση των πολιτών να επιλέξουν, από **δεδομένη** όμως λίστα υποψηφίων, τους επόμενους αντιπροσώπους τους. Το ότι όμως η λίστα των υποψηφίων διαμορφώνεται από τις κλειστές ομάδες των στελεχών ή από τον αρχηγό, ήδη φέρνει «εκ γενετής» το «εκβιαστικό» και αντιδημοκρατικό δίλημμα προς τον ψηφοφόρο: ή ψηφίζεις αυτούς που προτείνονται ή άλλαξε κόμμα ή αδιαφόρησε. Και το τελευταίο τείνει στις μέρες μας να πάρει επικίνδυνες για τη δημοκρατία διαστάσεις. Θα πρέπει συνεπώς η ίδια διαδικασία να προωθηθεί ένα βήμα παραπέρα και να δώσει την ευκαιρία στον πολίτη – πηγή κάθε εξουσίας - να έχει με **προκριματικές εκλογές** γνώμη και στη **σύνταξη** της λίστας των υποψηφίων που θα ήθελαν να τον εκπροσωπήσουν. Και μάλιστα υπό την προϋπόθεση ότι προηγουμένως θα τον έχουν ενημερώσει και για τα βιογραφικά των επιθυμούντων, αλλά για τις συγκεκριμένες και σαφείς θέσεις τους για τα επίμαχα θέματα. Να σημειωθεί εδώ ότι η καθιέρωση ισοπληθών κατά το δυνατόν μονοεδρικών εκλογικών περιφερειών, με παράλληλη, διαμέσου του ψηφοδελτίου επικρατείας, διάσωση των μικρών φωνών του κοινοβουλίου πέραν των πολλών άλλων, θα έφερνε πλησιέστερα τον αντιπρόσωπο με τον πολίτη.

5.- Το κυρίαρχο αίτημα της δημοκρατίας σήμερα είναι η συμμετοχή των πολιτών, τουλάχιστον στα σημαντικά ζητήματα που τον αφορούν και στα μεσοδιαστήματα των εκλογών. Που σημαίνει να είναι **«κάθε μέρα πολίτης»**. Έτσι θα αποκτήσει πληρέστερα τα πολιτικά του δικαιώματα. Που σήμερα, στην έμμεση και αντιπροσωπευτική δημοκρατία, τα στερείται. Κάτι που καυστικότητα είχε επισημάνει ο J.J.Rousseau (1762) πολύ ενωρίς, όταν έλεγε : « Ο αγγλικός λαός πιστεύει ότι είναι ελεύθερος, αλλά πλανάται οικτρά. Είναι ελεύθερος μόνο τη στιγμή που εκλέγει τα μέλη του κοινοβουλίου του. Μόλις συμβεί αυτό, γίνεται σκλάβος , ένα τίποτα . Ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί τα λίγα λεπτά της ελευθερίας του δείχνει πως του αξίζει να τα χάσει». ¹⁰ Τα κόμματα συνεπώς, ύστερα από το αδιέξοδο σχεδόν στο οποίο έχουν περιέλθει, οφείλουν να επανέλθουν και μάλιστα δραστικά και να καθιερώσουν θεσμούς, όπως η **δημιουργία ενεργών πολιτών**,

¹⁰ .- Μ.Η.Hansen (2007), «*Αρχαία ελληνική και σύγχρονη δημοκρατία*» Δ.Μ.Βουβαλή, εκδ. Μεσόγειος σ. 140

ομάδων πρωτοβουλίας, δηλαδή δείγματα «μικρών κοινοβουλιών», για τα οποία θα μιλήσουμε παρακάτω, στα οποία θα αναδειχθούν η αρετή της συναίνεσης, της σύγκλιση, του συμβιβασμού και θα προαχθεί σταδιακά η ιδέα της συλλογικότητας και κατ επέκταση και του κοινού ή δημόσιου αγαθού.

6.- Για την αξιόπιστη συμμετοχή των πολιτών κατά τη διάρκεια της 4/ετίας, έστω στα σημαντικότερα ζητήματα που τον αφορούν, θα χρειαστεί περισσότερη τόλμη, αλλά και προσοχή. Σήμερα οι τάσεις των πολιτών ανιχνεύονται με τις δημοσκοπήσεις. Αυτό όμως γίνεται σε γενικό επίπεδο και για γενικά θέματα πολιτικής. Στη διαδικασία αυτή απουσιάζει η αποτύπωση των τάσεων των πολιτών για τα τοπικά θέματα, τα οποία όμως αποτελούν ουσιώδες μέρος των ενδιαφερόντων τους. Στο άμεσο μέλλον αυτό πρέπει να αλλάξει. Και η διαδικασία των δημοσκοπήσεων με όλα τα αμφιλεγόμενα, θα πρέπει να καθιερωθούν και στην περιφέρεια. Με την προϋπόθεση όμως ότι στις δημοσκοπήσεις, είτε πρόκειται για την αποτύπωση γενικού ή τοπικού ενδιαφέροντος, θα πρέπει να αποφεύγονται τα διλημματικά και εκβιαστικά ερωτήματα διπλής εισόδου που απαιτούν ένα ναι ή ένα όχι και ότι θα αξιοποιούνται μέθοδοι και τεχνικές που θα δίνουν την ευκαιρία στον πολίτη να επιλέγει μέσα από ερωτηματολόγια **πολλαπλών επιλογών, την ακριβή, όσο γίνεται, προτίμησή του.** Με τον τρόπο αυτό οι όποιες λύσεις των σημαντικών προβλημάτων, θα περνούν από την πόρτα της συναίνεσης των περισσότερων τουλάχιστον πολιτών. Τα κόμματα συνεπώς οφείλουν να αναζητήσουν με τόλμη και δημιουργική φαντασία θεσμούς και διαδικασίες, όπως είναι το *«κοινοβούλιο των πολιτών»*, τα δημοψηφίσματα, η ενίσχυση της λειτουργίας των ενώσεων και των συλλόγων, η μεταφορά εξουσιών από την κεντρική εξουσία σε περιφερειακά σχήματα αυτοδιοίκησης με επίκεντρο το Δήμο και την Περιφέρεια.

7.- Στο πλαίσιο της παραπάνω κατεύθυνσης τα κόμματα θα πρέπει ακόμη να αξιοποιήσουν, πιλοτικά έστω, δόκιμες προτάσεις, όπως για παράδειγμα οι παρακάτω : Στο βιβλίο *«Η δημοκρατία και οι επικριτές της»* ο Robert A. Dahl προτείνει ένα μοντέλο με το οποίο θα μπορούσε, με αξιόπιστο τρόπο να αποτυπώνονται οι τάσεις των πολιτών, ιδιαίτερα των μικρότερων κοινωνιών: *«Υποθέστε»* σημειώνει, *« ότι μια προηγμένη δημοκρατική χώρα σχεδιάζει να δημιουργήσει ένα «μικρό δείγμα λαού», που θα αποτελείται από χίλιους πολίτες επιλεγμένους στην τύχη. Το καθήκον αυτών των πολιτών θα είναι να συσκέπτονται ... για κάποιο ζήτημα και κατόπιν να ανακοινώνουν τις αποφάσεις τους. Τα μέλη θα μπορούν να «συναντιούνται» κάνοντας χρήση των τηλεπικοινωνιών...Η κρίση τους θα «αντιπροσωπεύει» την κρίση της χώρας. Η απόφασή τους θα είναι η απόφαση της ίδιας της*

χώρας.¹¹ Αλλά πιο δοκιμασμένη εκδοχή άμεσης δημοκρατίας αποτελεί η **«συμβουλευτική ομάδα πολιτών»** που εισηγείται ο James Fishkin.¹² Κατ' αυτόν για κάθε ένα από τα σημαντικά ζητήματα, επιλέγονται στην τύχη 300-500 πολίτες, οι οποίοι στη συνέχεια ενημερώνονται για το συγκεκριμένο ζήτημα τόσο συζητώντας μεταξύ τους, όσο και από τους ειδήμονες, αλλά και τα πολιτικά κόμματα, και τέλος με ψηφοφορία καταλήγουν σε μια απόφαση. Η οποία όμως δεν είναι δεσμευτική για την εξουσία, αλλά συμβουλευτική, επειδή δείχνει με μεγαλύτερη βεβαιότητα την κατεύθυνση προς την οποία κινείται το σύνολο των πολιτών, εφόσον αυτό πριν την απόφαση είχε «πρόσβαση στο ίδιο σύνολο πληροφοριών». Και αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί και δεν πρέπει να αγνοείται.

Σημειώνουμε ακόμη και το παράδειγμα της Βρετανικής Κουλούμπιας, που αναφέρει επίσης ο M.H.Hansen,¹³ σύμφωνα με το οποίο η αναζήτηση ενός αναλογικότερου εκλογικού συστήματος, ανατέθηκε το 2001 σε 160 *«απλούς πολίτες, έναν άνδρα και μία γυναίκα, που είχαν επιλεγεί με κλήρο από κάθε διοικητική περιφέρεια»* και οι οποίοι συγκρότησαν ένα είδος *«Συνέλευσης Πολιτών»*. Και παρά το γεγονός ότι η ομοφωνία έλαβε μόνο 57% και όχι 60% που ήταν και το όριο, οι πολιτικοί αναλυτές *«εξέφρασαν το θαυμασμό τους για τον τρόπο με τον οποίο η Βρετανική Κουλούμπια χειρίστηκε το θέμα της μεταρρύθμισης»*.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει και το μοντέλο «σύγχρονης άμεσης δημοκρατίας» που προτείνει ο Δανός πανεπιστημιακός καθηγητής Marcus Schmidt. Κατ' αυτόν *«η Δανία διαθέτει μόνιμο πληθυσμό πέντε εκατομμυρίων κατοίκων, από τους οποίους τα τέσσερα έχουν πολιτικά δικαιώματα... για 57 χρόνια κατά μέσο όρο, δηλαδή από τότε που θα κλείσουν τα 18 τους χρόνια μέχρι το τέλος της ζωής τους, κατά μέσο όρο σε ηλικία 75 ετών»*. Τα 4.000.000 εκ. ο Schmidt τα διαιρεί δια το 57 και καταλήγει στο πληθυσμιακό υποσύνολο των 70.000. Οι πολίτες αυτοί επιλέγονται στην αρχή κάθε έτους με τη διαδικασία της τυχαιότητας και αφού συνδεθούν με τηλέφωνα που διαθέτουν πλήκτρα και κωδικούς PIN, συγκροτούν για ένα έτος μια **«Δεύτερη Ηλεκτρονική Βουλή»**. Σε αυτή τη «βουλή» οι συμμετέχοντες πολίτες, ενημερώνονται, συζητούν και αποφασίζουν σε χρόνο που επ' αμοιβή τους παραχωρείται, όλα τα μεγάλα και σημαντικά ζητήματα της χώρας. Τον επόμενο χρόνο επιλέγονται άλλοι 70.000 πολίτες που θα συγκροτήσουν τη νέα *«Δεύτερη Ηλεκτρονική Βουλή»*. Το αποτέλεσμα είναι, ύστερα από 57 χρόνια, όλοι οι πολίτες να πάρουν μέρος για ένα χρόνο άμεσα *«στην*

¹¹ .- M.H.Hansen (2007), ό.π. σ. 110

¹² .- M.H.Hansen (2007), ό.π. σ. 112

¹³ .- M.H.Hansen (2007), ό.π. σ. 115

πολιτική διαδικασία». ¹⁴ Τα παραπάνω παραδείγματα συμμετοχικότητας, που δεν είναι και τα μόνα, και σε συνδυασμό με τα δημοψηφίσματα και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, ασφαλώς και δεν λύνουν οριστικά το πρόβλημα της εσωκομματικής δημοκρατίας. Είναι όμως ένα πρώτο βήμα. Έστω και αβέβαιο. Και αυτό το οφείλουν τα κόμματα στους πολίτες τους.

8.- Και τελειώνουμε με μια παρατήρηση που τη θεωρούμε ως τη σημαντικότερη : Στον σύγχρονο κόσμο οι νέοι και ύψιστοι θεοί που λατρεύονται είναι εκείνοι του **εφήμερου** και του **ιδιόκτητου**. Στον λιβανωτό αυτής της λατρείας ο άνθρωπος μάχεται απεγνωσμένα να συσσωρεύει όλο και **περισσότερα**, την ίδια στιγμή που εξαιτίας αυτού και μόνο, μπορεί και απολαμβάνει όλο και **λιγότερα**. Είναι προφανές πως σ' αυτήν την ιλιγγιώδη κούρσα, όπου συνήθως δεν κερδίζουν οι άξιοι, αλλά αντίθετα «αξίζουν» μόνον όσοι κερδίζουν, οι σημασίες που διαχωρίζουν τους ανθρώπους θριαμβεύουν, ενώ εκείνες που τους ενώνουν ξεθωριάζουν. Οι ασήμαντοι αναρριχώνται, ενώ οι άξιοι αποσύρονται. Η ευτέλεια γίνεται δημοφιλής, ενώ οι αξίες ευτελίζονται. Και η δημοκρατία βουλιάζει σε αδιέξοδα.

Η ευθύνη για όλα τα παραπάνω, στο μέτρο που συμβαίνουν, εν τέλει βαρύνουν όλους: και πολιτικούς και πολίτες. Επειδή όμως το αρνητικό αποτέλεσμα αυτών των δυσλειτουργιών της δημοκρατίας το εισπράττουν περισσότερο οι πολίτες, από τους πολιτικούς, τελικά είναι εκείνοι που οφείλουν να τεθούν σε εγρήγορση και να διαμορφώσουν τον ούριο άνεμο της Ιστορίας, που θα επιβάλλει τους νέους θεσμούς. Τους θεσμούς εκείνους που, παράλληλα με τη διασφάλιση των πολιτικών τους δικαιωμάτων, θα τους καθιστούν και υπεύθυνους για τη συλλογική τους σωτηρία. Ο καιρός του πολιτικού «μεσιανισμού» που υφέρπει στη συνείδηση των πολλών που αναμένουν τη «σωτηρία» μόνον από άλλους, έστω και υπεύθυνους, έχει παρέλθει. Η επι θύραις πρωτόγνωρη οικονομική κρίση, δείχνει με σαφήνεια ότι το **ατομικό καλό** περνάει από την ικανοποίηση του **κοινού καλού**. Και αυτό οφείλουμε να το υιοθετήσουμε όλοι μας. Οι μεμονωμένες ευαισθησίες ασφαλώς δεν εμποδίζουν τη βαρβαρότητα να θριαμβεύει. Ανοίγουν όμως ρωγμή προς την ελπίδα. Στην αντίθετη άποψη βουλιάζουμε αὐτανδρῶι.

Τουλάχιστον τώρα ας μην αποδειχτούμε όλοι... βαρήκουοι.

Αχιλλέας Λεοντάρης
δάσκαλος, Εβρου 32
Χαλάνδρι, Τηλ 6858143

¹⁴.- Για περισσότερα βλ. - Μ.Η. Hansen (2007), ό.π. σ 116 κ. εξ.